

R

Barnkulturforskning som tvärvetenskapligt forskningsområde¹

Pauline von Bonsdorff

Sammanfattning

Artikeln behandlar multidisciplinaritet, interdisciplinaritet och transdisciplinaritet med fokus på barnkulturforskning. Inledningsvis konstateras att tvärvetenskaplighet är ett populärt begrepp, då man utgår ifrån att ny kunskap och nya frågor genereras i gränsområdena mellan discipliner. För det andra visar ett historiskt perspektiv att vetenskapen hela tiden förändras. Förutom av metoder, teorier och forskningsobjekt hålls discipliner samman av sina traditioner och bildar tolkningssamfund med internaliserade principer. Barndomsforskningen presenteras i ett tredje avsnitt som ett multidisciplinärt forskningsområde med ett centralt transdisciplinärt element: idén om barn som samhälleliga och kulturella aktörer. Det transdisciplinära beskrivs som en "etisk puls", som kan korsa också gränserna mellan vetenskap, kultur och samhälle. I följande avsnitt diskuteras värdet av interdisciplinära forskningsprocesser och tolkningssamfundens inverkan på innebörden av begrepp. Interdisciplinaritet kan öka forskningens reflexivitet men förutsätter vetenskaplig realism. Till sist diskuteras barnkulturforskningen som tvärvetenskapligt forskningsområde. Dess transdisciplinära element kunde vara idén om det estetiska som en nyckel till barns verksamhet, och barn som en nyckel till det estetiska.

Abstract

The article discusses multidisciplinary, interdisciplinarity and transdisciplinarity with a focus on child culture research. Multidisciplinary is today a popular catchword, as it is assumed that new knowledge and new questions are born in the border areas between disciplines. A historical perspective however shows that research is constantly changing. In addition to methods, theories and research objects disciplines are held together by their traditions and constitute *interpretive communities* with internalised principles. Childhood studies is discussed as a multidisciplinary field of research with a central *transdisciplinary* element: the idea that children are social and cultural agents. The transdisciplinary is described as an "ethical pulse" that can cross the borders between research, culture, and society. Next the value of interdisciplinary research processes and the impact of interpretive communities on concepts is discussed. Interdisciplinarity can increase reflectivity but it requires some degree of scientific realism. Finally child culture research is discussed as a multidisciplinary field, and it is suggested that the idea of the aesthetic as key to children's life and children as key to the aesthetic might constitute its transdisciplinary element.

Inledning

Tvärvetenskaplighet och därmed besläktade termer – multi-, inter- och transdisciplina-

ritet – har länge förekommit på forskningsagendan i olika länder. Dessa termer och fenomen omges oftast av en positiv aura, eftersom man utgår ifrån att det är i gräns-

områdena, brytningspunkterna och mötena mellan olika vetenskapsgrenar som nya idéer uppstår. I vetenskapspolitiska sammanhang talas det mycket om vikten av att stärka tvärvetenskapligheten för att öka forskningens kvalitet och dess vetenskapliga och samhällliga genomslagskraft. Samtidigt stöder forskningsfinansieringens basstrukturer inte alltid tvärvetenskapligt samarbete. I den mån universiteten och deras enheter till exempel belönas enligt sina *egna* prestationer, såsom publikationer och avlagda examina, främjas intresset att samarbeta inom enheten snarare än att överskrida gränser.² Oavsett finns det många inneboende värden och möjligheter i tvärvetenskapligt arbete.

Om vi betraktar vetenskapen historiskt upptäcker vi också att disciplinerna inte är självtillräckliga, utan att de utvecklas och förändras i förhållande till andra discipliner och till tankeströmningar som ligger i tiden.

Själv har jag genom hela min forskarkarriär rört mig i riktning mot marginalerna av de ämnen där jag verkat, vilket inneburit kontakter med andra vetenskapsgrenar. I slutet av 1980-talet och på 1990-talet handlade det om att öppna den av analytisk konstfilosofi dominerade filosofiska estetiken mot miljöestetik, fenomenologi och kroppslighet. Från början av 2000-talet har jag arbetat inom ämnet konstfostran och sökt nya infallsvinklar genom barndomsforskning och nyare utvecklingspsykologi. Jag har från 2009 varit medlem av Finlands Akademis forskningsråd för kultur och samhälle, och därigenom fått en inblick i den vetenskapspolitiska debatten i Finland. Det är utifrån de här erfarenheterna som jag framför mina synpunkter på vad tvärvetenskaplighet kan

innebära särskilt i förhållande till barnkulturforskning, och vilka mekanismer och strukturer som stöder eller utgör hinder för sådan forskning.

I det följande använder jag tvärvetenskaplighet som en allmän term som innefattar multi-, inter- och transdisciplinaritet. Multidisciplinaritet betyder att flera discipliner arbetar jämsides, interdisciplinaritet syftar på ett djupare samarbete där man tillsammans genererar nya frågeställningar, medan transdisciplinaritet handlar om element som genomlöper och sammanbinder flera discipliner. Jag börjar med att se på själva ordet disciplin och den enhetlighet som det tycks antyda; men påminner om att förändring är vetenskapens ständiga följeslagare. Därefter beskriver jag hurbarnomsforskningen, i Finland och internationellt, utvecklats till ett självständigt, multidisciplinärt forskningsfält. Jag föreslår att den hålls samman av ett transdisciplinärt element: idén om barnen som kulturella och samhällliga aktörer. Eftersom interdisciplinaritet har setts som en nyckelfaktor i genererandet av ny kunskap diskuterar jag i följande avsnitt aspekter av interdisciplinärt arbete. Avslutningsvis zoomar jag in på barnkulturforskning som ett självständigt forskningsområde och föreslår att den estetiska problematiken kunde utgöra dess transdisciplinära, sammanhållande kitt.

Ett historiskt perspektiv på discipliner

Låt mig börja med en enkel fråga: vad är "disciplin"? Etymologiskt har ordet sedan 1200-talet använts för att syfta på inläring, kunskap och vetenskap men också straff, lidande, till och med martyrskap (Harper 2015). Inom skolan och det militära har disciplin haft och har fortfarande en viktig roll. Disciplinära åtgärder innebär att personer som

bryter mot reglerna straffas. En disciplinerad människa är en person som kan organisera och uppfylla det hon åtagit sig. Disciplin hänger samman med homogenitet och kontroll av sig själv och andra. Den innebär att en grupp människor anammar ett beteende som leder till att de som kollektiv kan fungera på ett specifikt sätt och åstadkomma vissa saker. En sådan syn på disciplin kan förefalla otillräcklig och i någon mån ofruktbar i den vetenskapliga kontexten, där nya insikter ofta genereras av individer eller grupper som bryter med de vedertagna mönstren (Feyerabend 1994; Kuhn 1996), men den är ingalunda irrelevant.

Inom vetenskapen talar man vid sidan av discipliner också om ämnen, områden eller fält. Termerna är inte liktydiga: en disciplin implicerar att ämnet är relativt väl sammanhållet genom traditioner, teorier, utgångspunkter och metoder. Ämne, område och fält har inte samma implikationer utan kan på ett mer allmänt plan hänvisa till forskningsobjekten. Konstforskning kan till exempel bedrivas som konsthistoria, -sociologi, eller en form av kognitionsvetenskap, och även om man kan se att de alla ingår i konstforskningens fält eller område utgör de ingalunda, tagna tillsammans, en enhetlig disciplin. Om vi betraktar vetenskapen historiskt upptäcker vi också att disciplinerna inte är självtillräckliga, utan att de utvecklas och förändras i förhållande till andra discipliner och till tankeströmningar som ligger i tiden. Disciplinernas gränser är genomsläppliga, och en disciplins enhetlighet är oftast en efterhandskonstruktion som gäller under en viss tid; ibland bara i ett historiskt ögonblick. Kan det till och med vara så, att viljan att definiera en disciplin i regel är mer bakåt- än framåtblickande, mer bevarande än nyskapande?

Ett historiskt perspektiv kan också visa att vetenskapsområden ibland hålls ihop

mindre av logiskt sammanhängande utgångspunkter och tillvägagångssätt än av själva traditionen. Vetenskapsområden och discipliner fungerar då som tolkningssamfund (Fish 1976), styrda av grundläggande antaganden och perspektiv. Medlemmarna av ett sådant samfund bär förutom på medvetenheten om den egna disciplinens explicit formulerade frågeställningar och tvisteämnen också på tyst kunskap: en internalisering av vissa sätt att se på vad som över huvud taget kan räknas som vetenskap, inklusive metodiska, språkliga och stilistiska normer. Här handlar det om identiteter, värderingar och tillvägagångssätt som är relativt svårfångade och oftast implicita snarare än explicita (jfr. Wilson 2014: 5). Filosofi bedrivs till exempel idag på många sätt, men i regel avviker de alla rätt mycket från filosofin i det antika Grekland, för att nämna en period som fortfarande genererar ny forskning. De olika arterna av filosofi kan inte pressas ihop till en disciplin, men däremot finns det gemensamma forskningsintressen och historiska kontinuiteter. Inom naturvetenskaperna har också forskningsfrågorna förändrats i grunden. Ändå finns det en kontinuitet mellan Galenos läkekonst och dagens kliniska forskning, och mellan Carl von Linnés systematik och dagens genetik. I ett grundläggande avseende handlar det om samma vetenskapsområden även om frågorna och metoderna har förändrats radikalt.

Det finns klassiker vilkas inverkan når långt utöver den egna disciplinen. Charles Darwins utvecklingslära inspirerar fortsättningsvis evolutionära teoribildningar inom samhällsvetenskaper och humaniora, medan den "naturhistoria" som var hans kontext inte längre används som benämning på biologisk forskning. Bland samtida forskningsinsatser som nått genklang på flera områden kan man nämna Bruno Latours

aktör-nätverksteori. Det här betyder ändå inte att olika discipliner kan samlas kring ett visst begrepp och friktionsfritt förstå varandra. Ett och samma ord kan ha olika innebörd och därför utgöra olika begrepp: "barnet" i Jean Piagets utvecklingspsykologi är en helt annorlunda varelse än hos hans samtida, filosofen Maurice Merleau-Ponty, och man kan därför säga att de två forskarna har olika barnbegrepp.

Barndomsforskningens emancipatoriska och kritiska etos är besläktat med och inspirerat av feminism, genusforskning och postkoloniala studier.

Redan en snabb blick på relationerna mellan olika discipliner visar att gränserna är genomsläppliga och mångskiktade snarare än kategoriska. Jag antydde tidigare att viljan att definiera och försvara en disciplin egenart åtminstone till sina konsekvenser kan vara mer tillbakablickande och konserverande än nyskapande. Uppmaningarna till tvärvetenskapligt arbete syftar däremot ofta till att skapa nya frågeställningar eller besvara nya utmaningar. I vilken mån finns det anledning att tro att sådana förväntningar också infrias? Jag skall nu rikta blicken mot barndomsforskningen som ett tvärvetenskapligt forskningsfält. Samtidigt som denna på grund av sin nära släktskap med barnkulturforskningen är relevant för den senare kan den också illustrera och konkretisera allmänna frågor om vad tvärvetenskaplighet innebär.

Multi- och transdisciplinaritet inom barndomsforskningen

Det finländska sällskapet för barndomsforskning grundades 2008. Ett nationellt nät-

verk för barndomsforskning hade startat ett år tidigare med tidsbunden finansiering för tre år.³ På en kvällssammankomst i samband med nätverkets första möte i Jyväskylä tog Leena Alanen upp frågan om hur vi kunde skapa bestående strukturer. Jag framkastade möjligheten att grunda ett vetenskapligt sällskap. Idag har sällskapet 188 medlemmar⁴ från en mångfald olika vetenskaper, bland annat pedagogik och småbarnspedagogik, sociologi, kultur- och konstvetenskaper, historia, geografi, mm. En konferens anordnas årligen med varierande tema, ofta med inbjudna internationella talare.⁵ Verksamheten innefattar också publikationer, mindre seminarier, informationsspridning och samhällelig påverkan.

Varför grundades sällskapet och vad håller det samman? Den centrala tanken är bekant från internationella sammanhang: synen på barn som fullvärdiga människor som bör tas på allvar och höras, och som har mycket att ge också som subjekt – inte enbart objekt – i forskningen (Qvortrop Corsaro och Honig 2009; Montgomery 2015; Alanen och Karila 2009; Karlsson och Karimäki 2012). Barndomsforskningen kännetecknas dessutom av ett kritiskt perspektiv på de institutioner som formar barndomen, och betonar att barn, lek och barndom är kulturellt och historiskt betingade begrepp. Parallellt med viljan att stärka barns möjligheter att få sina röster hörda finns en strävan att bryta den typ av ofta psykologiserande perspektiv som projicerar olika typer av problem – konstruerade eller verkliga – på barnet som individ och dess familj. Samtidigt vill sällskapet locka till sig forskare från ett så brett spektrum av discipliner som möjligt i stället för att utesluta dem som representerar andra perspektiv.

Barndomsforskningens i vid bemärkelse politiska övertygelse om vikten av barns kulturella och samhällliga synlighet och

rättigheter utgör i mitt tycke dess levande puls, och jag tror att det är här som vi hittar kärnan i dess attraktion. Man identifierar sig som barndomsforskare för att man vill se barn som kulturskapande, initiativrika och sociala individer. Nu vill jag föreslå att detta barndomsforskningens etos, denna levande puls, också är dess centrala transdisciplinära element. Beredskapen och viljan att se barn som aktörer förenar med andra ord dem som identifierar sig som barndomsforskare, oavsett vilka andra identifikationer och identiteter de har. I barndomsforskningen handlar det transdisciplinära elementet om motivation, vilja och värderingar, och är i detta avseende besläktat med det etiskt motiverade, gränsöverskridande "transversala handlande" som Iain Biggs (2014: 55) beskriver. Barndomsforskningens fält är multidisciplinärt: enskilda forskare och forskargrupper använder olika teorier och metoder och det finns inget behov att förenhetliga dem, däremot nog att tillsammans skapa en djupare och mer mångfacetterad bild av barn och barndom i olika kontexter. Barndomsforskningens emancipatoriska och kritiska etos är besläktat med och inspirerat av feminism, genusforskning och postkoloniala studier. Kanske detta etos, tillsammans med kritiken av tidigare paradigmen inom barnforskningen, är en orsak till att barndomsforskare ibland har setts som en specifik grupp fastän målet har varit att förändra forskningen om barn som helhet.

Det transdisciplinära elementet är metodologiskt relevant eftersom det på ett fundamentalt plan påverkar forskningens problemställningar och tolkningar. Spädbarnsforskningen erbjuder ett exempel. Man har observerat att redan helt nyfödda reagerar på en vuxen som räcker ut tungan genom att räcka ut sin egen tunga. Men vad innebär detta tungvisande? Är det frågan om en mer eller mindre automatisk reak-

tion, eventuellt förankrad i centrala nervsystemet, mer specifikt i spegelneuronerna, eller en viljestyrd akt? Handlar det om imitation eller respons; är det kanske till och med början till en social praktik?⁶ Våra grundläggande antaganden om den nyfödda som aktör påverkar svaret.

Barndomsforskningens transdisciplinära etiska puls ger forskarna ett spår att följa; en beredskap att betrakta barn och barnforskning från utgångspunkten att barn är intelligenta och reflekterande individer. Det här leder till kunskap och insikter som avviker från dem man skulle finna utgående från andra utgångspunkter. Detta innebär inte att ett slag av kunskap är bättre eller riktigare än ett annat. Välvilja gentemot barn eller en tro på småbarns mentala resurser leder inte automatiskt till god forskning och riktiga resultat. Det väsentliga är att sådana utgångspunkter öppnar andra frågor och tolkningsmöjligheter än traditionell utvecklingspsykologi i Piagets fotspår. Förekomsten av olika tillvägagångssätt och grundantaganden ger också en bättre grogrund för reflexivitet inom forskningen.

Inom barndomsforskningen behövs helt säkert olika metoder, begrepp och teorier som befruktar varandra och vår förståelse av barn, barndom och deras kontexter. Frukta multidisciplinaritet kan till exempel innebära att man arbetar jämsides och ägnar andras forskning uppriktig och välvilig nyfikenhet. Tyson E. Lewis (2012: 88–114, särskilt) betonar i en bok om estetik och fostran nyfikenheten som skapande kraft, och Brett Wilson (2014: 5) föreslår att en "transdisciplinär ansats ... kunde bidra till att blåsa liv i en attityd av öppen nyfikenhet, fantasi och praktiskt skapande" som behövs för att lösa de stora globala utmaningarna. Så beskriven verkar den transdisciplinära ansatsen inte bara inom vetenskapen utan korsar också gränserna mellan vetenskap,

kultur och samhälle. Om det transdisciplinära elementet, som jag föreslagit, handlar om värderingar och etik, så är detta inte oväntat. Men det är viktigt att skilja intentioner och resultat och minnas att transdisciplinär forskning kräver lika mycket noggrannhet och kritisk reflektion som varje annan typ av forskning.

Barndomsforskningen är inte en disciplin i den bemärkelse som jag tidigare beskrev; snarare kännetecknas den, om uttrycket tillåts, av brist på enhetlig disciplin. Det ser jag som en styrka mer än en svaghet. Ett multidisciplinärt forskningsområde är inte betjänt av att man försöker förena de olika disciplinerna och ämnena. Det är mer fruktbart att se barndomsforskningen som ett fält där nya interdisciplinära konstellationer kan uppstå. En annan sak är att de forskare som ingår i fältet givetvis är formade av de discipliner och tolkningssamfund där de vuxit upp. Inte minst som forskare lär vi oss och förändras emellertid också kontinuerligt. Genom att vårda vår nyfikenhet, bekanta oss med forskning från olika områden och presentera vår egen forskning i multidisciplinära sammanhang kan vi odla vår förmåga till interdisciplinärt arbete. Om vi vill främja multidisciplinär öppenhet, skapa en grogrund för interdisciplinära forskningsinitiativ och utbilda mångkunniga, kreativa yrkesmänniskor är det sannolikt fruktbart att bygga upp studieprogram där studenterna blir bekanta med olika vetenskapliga metoder, normer och ideal. Här kan medvetenheten om det transdisciplinära elementet förutom i metodologiskt hänseende också fungera som ett socialt lim som får oss att vända oss med intellektuell och praktisk välvilja mot varandra.

Värden och utmaningar i interdisciplinära forskningsprocesser

Vetenskapen är en del av kulturen och dess historiska förändringar. Allt som är etablerat har någon gång varit nytt, men allt nytt och intressant blir inte en del av traditionen. Allt tvärvetenskapligt arbete är inte värdefullt. Vad är det då som blir en del av traditionen, som är värdefullt, som antingen står sig eller har en aktiv roll i genererandet av nya fruktbara frågor? Vad kan vi säga om tvärvetenskaplighet och mer specifikt interdisciplinaritet ur ett historiskt medvetet perspektiv? Och finns det särskilda risker i interdisciplinärt arbete?

Ibland talar man om tvärvetenskaplighet på ett ganska löst sätt. Ändå är det uppenbart att en kombination av konsthistoria och litteraturvetenskap i regel är mindre utmanande och tvärvetenskaplig än en kombination av neurovetenskap och historieforskning. Graden av tvärvetenskaplighet är i högsta grad relevant för hur utmanande – svårt och besvärligt – arbetet är och för hur mycket som står att vinna i avseende på nya metoder och insikter. Utmaningarna har att göra med hur väl forskarna lyckas samverka kring till sitt ursprung skilda teorier, metoder och begrepp. I utlysningen för forskningsprogrammet "Det mänskliga medvetandet" uttryckte Finlands Akademi önskemålet att forskningsplanerna skulle uppvisa en hög grad av tvärvetenskaplighet.⁷ Utan att formulera det som ett explicit krav ingick här tanken att man borde sträva till att bygga broar mellan naturvetenskapliga discipliner å ena sidan och humaniora och samhällsvetenskaper å den andra. Många har berättat att de tog uppmaningen på allvar och kontaktade för dem personligen obekanta forskare som arbetar helt annorlunda än de själva, och att de var tacksamma för

de nya perspektiv som öppnade sig oberoende av om ansökan skulle beviljas.

I det här fallet fanns yttre incitament till att formulera nya interdisciplinära frågeställningar: en auktoritativ forskningsfinansieringsuppmaning samt löftet om forskningsfinansiering. Yttre incitament är ändå knappast nog för att åstadkomma fruktbar interdisciplinaritet: det måste finnas en i själva forskningen baserad övertygelse om att arbetet är värt mödan. Hur uppstår en sådan? I föregående avsnitt (om "Multi- och transdisciplinaritet inom barndomsforskningen") beskrev jag en delad syn på barn som barndomsforskningens förenande och motiverande transdisciplinära element. I forskningsprogrammet "Det mänskliga medvetandet" utgjorde synen på medvetandet som dels förkroppsligat, dels intersubjektivt två genomgripande utgångspunkter. Det är möjligt att en gemensam utgångspunkt, en idé som kan behandlas inom olika discipliner, är en viktig, kanske till och med nödvändig förutsättning för fruktbar interdisciplinär forskning. Utöver detta måste de enskilda forskarna kunna förhålla sig reflekterande och kritiskt till sina egna discipliner och deras begränsningar. Ofta kanske utgångspunkten för interdisciplinära projekt är just känslan av att stå inför en fråga som man i den egna gruppen inte kan besvara med sina traditionella metoder. En annan motiverande faktor är den redan omtalade nyfikenheten. Intellectuell rörlighet och allmänbildning hör sannolikt också till grogrunden för nya gränsöverskridande initiativ.

Att använda samma ord men uppfatta begreppet olika kan vara problematiskt men också fruktbart. Det här, liksom vikten av att kunna reflektera över det egna perspektivets särart och begränsningar, kan exemplifieras genom ett av barndomsforskningens centrala begrepp, nämligen aktörskap (*age-*

ncy; se James, Jenks och Prout 1998; James 2009; Oswell 2013). Begreppet härrör ur sociologin men har blivit ett centralt element i den multidisciplinära barndomsforskningen, där det framför allt framhäver att barns agerande har inflytande på deras omgivning. Inom samhällsvetenskaperna kopplas diskussionen av aktörskap ihop med strukturer och är fokuserad på makroplanet. När forskare med bakgrund inom andra discipliner använder samma term tar de inte nödvändigtvis över den sociologiska traditionens kontext, utan använder ordet i en för deras egen bakgrundsdisciplin anpassad betydelse. Själv har jag till exempel introducerat begreppet estetiskt agerande (*aesthetic agency*; von Bonsdorff 2009, 2015) för att karaktärisera det interaktiva, multimodala och sociala i barns kreativa tänkande, kommunikation och handlande. Då har jag också velat kritisera de i mitt tycke överdrivet politiska tolkningarna av barn som aktörer, där deras handlande dras in i en specifik och normerande, för dagens västerländska vuxenliv typisk kontext.

Olika tolkningsamfund eller discipliner uppfattar både avsiktligt och oavsiktligt begrepp på olika sätt, utgående från sina egna traditioner och utgångspunkter. Aktörskap kan analyseras ur ett strukturellt eller individuellt perspektiv, politiskt, kulturellt eller estetiskt. Ur dessa skilda prismor kan en ny helhetsbild – mer ett rörligt kalejdoskop än en statisk figur – i bästa fall uppstå. Men för att förstå en sådan bild krävs att vi i åtminstone någon mån är medvetna om vad som ligger bakom dess olika element, och till det behövs metodologiska insikter.

Såväl skillnader som likheter mellan olika discipliner kan bli problematiska om de tas för givna. Att låna ett ord är oproblemiskt så länge man klargör i vilket sammanhang det ursprungliga begreppet hör hemma och berättar i vilken betydelse man

själv vill använda det och varför. Sådana analyser och reflektioner kan genuint berika både ens egen och andra discipliner. Interdisciplinarity kräver med andra ord disciplin i ordets allmänna betydelse: noggrannhet, ordning och envetenhet. Å andra sidan kan en alltför grundlig omsorg om att förstå rätt – liksom en fåfång ängslan att tolka fel – leda till att man inte vidgar sin horisont. Det är värt att minnas att det också finns produktiva feltolkningar, och att ett begrepp är intressant inte blott genom sitt ursprung utan också genom vad man gör med det. Också här går god forskningsetik och sund vetenskap hand i hand.

Till sist är det värt att minnas att grundläggande vetenskapsfilosofiska ståndpunkter påverkar hur vi praktiserar och bedömer interdisciplinärt samarbete. För att illustrera den här problematiken, och visa att olika synsätt har olika konsekvenser, kan vi schematiskt ställa ett konstruktionistiskt och ett realistiskt synsätt mot varandra (se t.ex. Chakravarty 2011). En stark konstruktionism utgår ifrån att vetenskapliga teorier och begrepp konstruerar en verklighet som inte existerar oberoende av dem. Utgående från detta kan det bli svårt att samarbeta med andra discipliner, eftersom de framstår som parallella men inkompatibla konstruktioner. Olika discipliner kan då på sin höjd parasitera på varandra, låna element och foga dem till sitt eget verklighetsbygge, men de opererar med olika verkligheter. Den vetenskapliga realismen utgår däremot ifrån att det finns en delad verklighet som olika discipliner, med olika metoder och teorier, studerar på olika sätt och från olika håll. Bilden blir olika beroende på vilka redskap som producerar den, men i grunden handlar det om samma verklighet.

Utgående från en moderat vetenskaplig realism kan man anta att de fenomen som vi undersöker existerar oberoende av våra

teorier, även om vår bild av dem formas av våra teorier. Inte minst när det gäller barnoms- och barnkulturforskning har konstruktionismen såtillvida en poäng, att det som vi undersöker är kulturella och historiska fenomen som är föränderliga och påverkas av forskning. Men de påverkas också av mycket annat. Just allt detta andra innebär att ingen enskild disciplin kan konstruera sitt objekt alldeles som om det handlade om en relation enbart mellan den valda teorin och det valda objektet, för objektet är alltid också mer, och för att förstå det på ett mångsidigt sätt måste vi betrakta det ur flera synvinklar. Det finns ytterligare ett argument som talar emot konstruktionismen i dess renodlade former: om vi utgår ifrån att "barn" är någonting som konstrueras genom teorin så fråntar vi de verkliga barnen deras möjligheter att göra sig hörda, åtminstone inom forskningen. En renodlad eller naiv konstruktionism skapar med andra ord en solipsistisk värld, där man i värsta fall är mer intresserad av begrepp och teorier än av verkliga fenomen, och där man inte konfronteras med gränserna för sin teori och blir ifrågasatt av andra.

Barnkulturforskning som tvärvetenskapligt forskningsområde

Jag kommer nu till frågan om barn- och ungdomskulturforskningen kan ses som eller utvecklas till ett självständigt tvärvetenskapligt forskningsområde: en arena där olika discipliner kan mötas och befrukta varandra och ge upphov till nya interdisciplinära frågeställningar. Med barndomsforskningen som exempel finns det knappast något som hindrar en sådan utveckling, om det inte skulle vara uppfattningen att barnkulturforskning är en underart av kulturforskning (*cultural studies*) och därige-

nom så att säga redan bestämd. Vilka är då förutsättningarna för att utveckla barnkulturforskningen, dess tvärvetenskaplighet, relevans och förmåga att förnyas?

För det första vill jag återkomma till frågan om ett transdisciplinärt, sammanhållande element. Kan vi hitta en levande puls, något som motiverar forskare att identifiera sig som just barnkulturforskare och söka sig till sammanhang där de kan finna likasinnade; bland dem också personer med en helt annorlunda disciplinär bakgrund? För mig personligen handlar den bärande grundtanken om att se den estetiska dimensionen som en nyckel till barns tänkande, handlande och kommunikation, och omvänt om att se barn och barndom som nycklar till det estetiska fältet i sin mångfald. I förlängningen visar detta på den estetiska verksamhetens fundamentala roll och till och med nödvändighet i mänskligt liv, oberoende av ålder. Andra kan givetvis dras till barnkulturforskningen av andra skäl: det finns säkert ett behov av diskussion om barnkulturforskningens kärna.

Det estetiska perspektivet förefaller just i nordiska sammanhang vara etablerat inom barnkulturforskningen på ett sätt som inte är självklart på alla håll. Här är det intressant att märka att estetiken som vetenskaplig disciplin i Norden tidigare var starkt dominerad av den anglo-amerikanska analytiska traditionen, som fokuserat på generella och begreppsliga frågor kring konst, skönhet och estetisk erfarenhet, ofta utan närmare kontakt med empiri eller konstnärliga och estetiska praktiker (se t.ex. Lamarque 2010; samt de ledande engelskspråkiga publikationerna *Journal of Aesthetics and Art Criticism* och *British Journal of Aesthetics*). Under de senaste decennierna har den analytiska estetiken ändå öppnat sig mot andra traditioner. I överbyggandet av analytiska och kontinentala perspektiv utgör *Nordic*

Journal of Aesthetics idag ett gott exempel. Nya landvinningar inom estetiken inkluderar miljöestetik och vardagslivets estetik, som ger fruktbara perspektiv på barns liv.⁸ Idag kan man kanske säga att estetiken behandlar frågor om upplevelse, erfarenhet och skapande ur ett perspektiv som förenar sinnlighet och reflektion, känsla och tanke, estetik och politik. Flera av dess teman – rytm och njutning, sinnliga kunskapsformer, fantasi, skapandet av parallella världar (lek, konst), med mera – har en central plats i förståelsen av barns tänkande och handlande.

Mitt eget primära forskningsintresse är barndomens estetik, och må fungera som exempel på interdisciplinarity inom barnkulturforskningen. Jag intresserar mig för de kontinuiteter som vi kan hitta mellan spädbarns estetiska kommunikation, barndomsårens lek och de praktiker som i vår kultur kallas konst. Genom att klargöra paralleller och analogier tror jag att vi å ena sidan kan fördjupa förståelsen av lekens existentiella, ontologiska, i vid bemärkelse också politiska karaktär, å andra sidan förstå att estetiska praktiker och konst har en fundamental snarare än arbiträr plats i det mänskliga livet. I det här arbetet utnyttjar jag spädbarnsforskning, barndomssociologi, barndomsforskning, estetik, filosofi och konstteori (t.ex. Stern 2000, 2010; Malloch och Trevarthen 2009, Reddy 2008, Corsaro 2003, Dissanayake 2000). Utgående från en moderat vetenskaplig realism, och med respekt för de olika disciplinernas olika antaganden och tillvägagångssätt, finner jag att de också kan föras samman och befrukta varandra. Detta underlättas givetvis av den delade uppfattningen att redan mycket unga människor är aktiva, kommunicerande, sociala och intelligenta. Den övergripande tolkningsramen är i detta fall av avgörande betydelse: jag länkar de empiriska forsk-

ningsresultaten till estetikens och konstteorins traditioner och belyser empirin genom estetiska begrepp. I den processen är jag övertygad om att både empirin och filosofin har mycket att vinna. Jag tror också att sådan forskning kan bidra till att synliggöra komplexiteten i barns liv och barnkultur, och bidra till att fördjupa synen på barn som fullvärdiga personer.

Hur ligger barnkulturforskningen till i ett institutionellt perspektiv? Det är klart att barns och ungas kultur undersöks inom många forskningsområden och tangeras inom ännu fler. Barnkulturforskningen har en potential, som i dag delvis förverkligas, att samla forskare från pedagogik och småbarnspedagogik, konst- och kulturvetenskaper, historia, språk och kommunikation, geografi, sociologi med flera samhällsvetenskaper, psykologi, filosofi med mera. Genom att öka medvetandet om vad som förenar oss kan barnkulturforskningens attraktivitet sannolikt stärkas. Som ett tvärvetenskapligt forskningsfält kan den också bidra till att förnya forskningen inom etablerade discipliner. Nätverket BIN-Norden är en central resurs för den nordiska barnkulturforskningen, men för tillfället når den inte alla potentiella medlemmar. Det gäller

åtminstone Finland, där de skandinaviska språken utgör en utmaning men där Sällskapet för barndomsforskning å andra sidan finns som en central kanal för att göra BIN-Norden känt. Barnkulturforskningen i Norden har också en hel del andra institutionella resurser, såsom institut, konferenser, tidskrifter, också om de är något ojämnt fördelade i de olika länderna. Det finns säkert rum för fler aktiviteter, både inom högre utbildning och forskning, som kunde bidra till att samla ett tvärvetenskapligt fält med fokus på barn- och ungdomskultur.

Tvärvetenskaplighet är inte en gång för alla given utan måste praktiseras fortlöpande eftersom också disciplinerna förändras. I det sammanhanget är det viktigt att värna om mångfalden inte blott i metoder och teorier, utan också i hur man rapporterar sina resultat. En standardisering av den akademiska diskursen utgör ett hot för den mångsidiga förståelse som borde vara forskningens mål. Den som vill förändring måste se framåt i stället för bakåt och arbeta för att synliggöra det man finner värdefullt. "Vem lyfter kattens svans om inte katten gör det själv?" är ett finskt talesätt som gäller också barnkulturforskningen.

Noter

¹ Artikelnen baserar sig på ett inlägg vid BIN-Norden nätverkets konferens *Child Culture Research – an Interdisciplinary Scientific Topic?* i Köpenhamn 5.–6. november 2014. Jag tackar två anonyma läsare för många goda förbättringsförslag till artikelns första version.

² Den profilerings av universiteten som nu pågår i Finland, genom en särskild utlysning där universiteten som organisationer kan söka pengar för sina tyngdpunktsområden inom forskningen, kan på papperet se ut som om den stödde tvärvetenskaplighet. Risken är att ju starkare forskningen definieras uppifrån, desto starkare blir revirstriderna också inom nya tematiska fält, med den påföljd att också nya områden snabbt normeras och stagnerar: vi får mer av samma sorts kunskap snarare än vidgade perspektiv och djupare förståelse.

³ 2007–2009, finansierat till lika delar av Jyväskylä universitet och *Stiftelsen för självständighetens jubileumsår Barnfond* (<http://itla.fi>; sidorna är tyvärr enbart på finska).

⁴Epost från sällskapets sekreterare Anu Alanko till författaren 12.3.2015.

⁵Sällskapets hemsida är www.lapsuudentutkimus.fi/svenska. Mer information finns på de finsk- och engelskspråkiga sidorna.

⁶I Tibet består den traditionella hälsningen i att räcka ut tungan; illustrerad bl.a. i Hergé 1963.

⁷ Programmets hemsida på svenska är www.aka.fi/sv/A/Program-och-samverkan/Akademi-program/Pagaende/Forskningsprogrammet-Det-manskliga-medvetandet/. I programbeskrivningen läser vi: "Det centrala är att försöka kombinera ett förklarande och ett förstående forskningsgrepp, kvantitativ och kvalitativ forskning samt naturvetenskapliga, humanistiska och samhällsvetenskapliga perspektiv och metodologier. Programmet erbjuder goda möjligheter till tvärvetenskapligt arbete, och inom dess samtliga delområden bör man eftersträva en mångvetenskaplig approach."; Forskningsprogrammet Det mänskliga medvetandet 2012–2016. Programbeskrivning, Finlands Akademi, 27.3.2012, s. 4; www.aka.fi/Tiedostot/lhmisen%20mieli/MIELI-ohjelmamuistio%20ruotsiksi.pdf. Jag har verkat som ordförande för såväl berednings- som styrgruppen.

⁸ Universitetet i Duisburg-Essen ordnade i april 2015 en konferens som fokuserade på estetisk praxis i barndom och ungdom med fokus på vardagliga kontexter; se <https://www.uni-due.de/biwi/kindheitsforschung/aesthetiken.php>.

Referenser

- Alanan, L. och Karila K. 2009. *Lapsuus, lapsuuden instituutiot ja lasten toiminta*. [Barndom, barndomens institutioner och barns agerande]. Tammerfors: Vastapaino.
- Biggs, I. 2014. Beyond aestheticism and scientism: notes towards an "ecosophical" praxis. I: B. Wilson, B. Hawkins och S. Sim, red. *Art, Science, and Cultural Understanding*. Champaign, Ill.: Common Ground Publishing: 44–64.
- von Bonsdorff, P. 2009. Taiteilija ja lapsi esteettisinä toimijoina [Konstnären och barnet som estetiska aktörer]. *Synteesi* 29: 4–15.
- von Bonsdorff, P. 2015. Children's aesthetic agency: the pleasures and power of imagination. Ut kommer i: J. Delafield-Butt, A.-W. Dunlop och C. Trevarthen, red. *The Child's Curriculum: Working with the Natural Values of Young Children*. Oxford: Oxford University Press.
- Chakravartty, A. 2011. Scientific realism. I: *Stanford Encyclopedia of Philosophy*, <http://plato.stanford.edu/entries/scientific-realism/#SocCon>.
- Corsaro, W. A. 2003. *"We're Friends, Right?" Inside Kid's Culture*. Washington D.C.: Joseph Henry Press.
- Dissanayake, E. 2000. *Art and Intimacy: How the Arts Began*. Seattle: University of Washington Press.
- Feyerabend, P. 1994. *Against Method*. Third edition. London and New York: Verso. (Först utkommit 1975.)
- Fish, S. E. 1976. Interpreting the *Variorum*. *Critical Inquiry* 2:3, 465–485 (www.jstor.org/stable/1342862).
- Harper, D. 2015. *Online Etymology Dictionary*, www.etymonline.com/index.php?term=discipline.
- Hergé. 1963. *Tintin i Tibet*. Övers. Allan B. Janson. Tournai: Castermans / Illustrationsförlaget.
- James, A. 2009. Agency. I: J. Qvortrop, W.A. Corsaro och M.S. Honig, red. *The Palgrave Handbook of Childhood Studies*. Basingstoke and New York: Palgrave Macmillan: 34–45.
- James, A., Jenks, C., och Prout, A. 1998. *Theorizing Childhood*. Cambridge: Polity Press.
- Karlsson, L. och Karimäki, R., red. 2012. *Sukelluksia lapsinäkökulmaiseen tutkimukseen ja toimintaan* [Dykningar i forskning och verksamhet ur barnperspektiv]. Suomen kasvatustieteellinen seura.
- Kuhn, T. 1996. *The Structure of Scientific Revolutions*. Chicago, Ill.: The University of Chicago Press. (Först utkommit 1962.)

- Lamarque, P. 2010. Analytic approaches to aesthetics. I: *Oxford Bibliographies*; www.oxfordbibliographies.com/view/document/obo-9780195396577/obo-9780195396577-0004.xml, DOI: 10.1093/obo/9780195396577-0004.
- Lewis, T. E. 2012. *The Aesthetics of Education. Theatre, Curiosity, and Politics in the Work of Jacques Rancière and Paulo Freire*. New York and London: Continuum Books.
- Malloch, S. och Trevarthen, C., red. 2009. *Communicative Musicality. Exploring the Basis of Human Companionship*. Oxford: Oxford University Press.
- Montgomery, H., red. 2015. *Oxford Bibliography on Childhood Studies*. www.oxfordbibliographies.com/page/childhood-studies.
- Oswell, D. 2013. *The Agency of Children. From Family to Global Human Rights*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Reddy, V. 2008. *How Children Know Minds*. Cambridge and London: Harvard University Press.
- Qvortrop, J., Corsaro, W.A och Honig, M.S., red. 2009. *The Palgrave Handbook of Childhood Studies*. Basingstoke and New York: Palgrave Macmillan.
- Stern, D. N. 2000. *The Interpersonal World of the Infant. A View from Psychoanalysis & Developmental Psychology*. Lexington: Basic Books.
- Stern, D. N. 2010. *Forms of Vitality. Exploring Dynamic Experience in Psychology, the Arts, Psychotherapy, and Development*. Oxford: Oxford University Press.
- Wilson, B. 2014. Science and sensibility. I: B. Wilson, B. Hawkins och S. Sim, red. *Art, Science, and Cultural Understanding*. Champaign, Ill.: Common Ground Publishing: 4–29.

Pauline von Bonsdorff är professor i konstfostran vid Jyväskylä universitet. Hon disputerade år 1998 vid Helsingfors universitet med en avhandling i miljöestetik, *The Human Habitat. Aesthetic and Axiological Perspectives*. Hon har publicerat sig inom fenomenologisk estetik, konstforskning och konstfostran och arbetar på en bok om barndomens estetik.

Pauline von Bonsdorff, Jyväskylä universitet, Institutionen för konst- och kulturforskning, PB 35, FIN-40014 Jyväskylä universitet, Finland. Email: pauline.v.bonsdorff@jyu.fi